

ВПЛИВ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН НА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ДИРИГЕНТА ХОРУ

THE INFLUENCE OF HUMANITARIAN DISCIPLINES ON THE FORMATION OF THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF THE FUTURE CHOIR CONDUCTOR

У статті розглядаються роль та можливості гуманітарних дисциплін у процесі формування професійної компетентності майбутнього диригента хору. Автором розкривається специфіка гуманітарного пізнання, особливості методології гуманітарних дисциплін та їх вплив на процес формування професійної компетентності майбутніх диригентів хору. Розглядається компетентнісний підхід як орієнтир на кінцевий результат навчання, в основі якого лежить можливість змістити акценти в освітньому процесі зі здобуттям певної сукупності знань на здатність виконувати певні функції, використовуючи ці знання, на розвиток особистості. Висвітлюється сутність поняття "професійна компетентність" у музичній педагогіці, що передбачає безперервно удосконалюваний вид фахової реалізації особистості, для якої характерний творчо-інноваційний рівень аналітичних, інтерпретаційних, вербальних, мануальних та організаційних дій у процесі диригентсько-педагогічної, хормейстерсько-репетиційної та концертно-просвітницької діяльності. Обґрунтовується доцільність впровадження методологічних підходів у навчально-виховний процес з фахової магістерської підготовки хорових диригентів, визначена цілісна система певних методологічних підходів – гуманізація та гуманітаризація освітньо-професійних програм та механізми їх практичної реалізації з урахуванням специфіки хормейстерсько-викладацької діяльності, а саме; збільшення вибіркового дисциплінарного творчого характеру. У статті аргументуються переваги запропонованої системи, яка базується на засадах загальнопедагогічних принципів: професійної доцільності, природовідповідності, цілісності, гуманізації, демократизації та культуродоцільності. Зазначається, що запропонована система фахової диригентсько-хорової підготовки майбутніх диригентів хору може розглядатися як інноваційна концепція диригентсько-хорової педагогіки.

Ключові слова: гуманітарні дисципліни, вища музична освіта, професійна компетентність, підготовка майбутніх диригентів хору.

The article examines the role and possibilities of humanitarian disciplines in the process of forming the professional competence of the future choir conductor. The author reveals the specifics of humanitarian knowledge, the peculiarities of the methodology of humanitarian disciplines and their influence on the process of forming the professional competence of future choir conductors. The competence approach is considered as a reference point for the final result of training, which is based on the possibility of shifting the emphasis in the educational process with the acquisition of a certain set of knowledge to the ability to perform certain functions, using this knowledge, to the development of the individual. The essence of the concept of "professional competence" in musical pedagogy is highlighted, which implies a continuously improved type of professional realization of an individual, which is characterized by a creative and innovative level of analytical, interpretive, verbal, manual and organizational actions in the process of conducting-pedagogical, choirmaster-rehearsal and concert-educational activities activity. The expediency of introducing methodological approaches into the educational and educational process for professional master's training of choral conductors is substantiated, a complete system of certain methodological approaches is defined – humanization and humanization of educational and professional programs and mechanisms of their practical implementation, taking into account the specifics of choirmaster-teaching activities, namely; an increase in elective disciplines of a creative nature. The article argues the advantages of the proposed system, which is based on the principles of general pedagogical principles: professional expediency, naturalness, integrity, humanization, democratization, and cultural expediency. It is noted that the proposed system of professional conducting and choral training of future choir conductors can be considered as an innovative concept of conducting and choral pedagogy.

Key words: humanitarian disciplines, higher musical education, professional competence, training of future choir conductors.

УДК 378.22:784
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/51.1.16>

Камінська М.М.,
доцент,
доцент кафедри музикознавства
та хорового мистецтва
Національного університету
«Львівська політехніка»

Постановка проблеми. Прогресивні інтеграційні процеси у світі в освітній та інформаційній сфері, пошук нових шляхів формування особистості сучасного фахівця, здатного орієнтуватися у полікультурному світі, активно реалізовувати свій творчий потенціал у професійній діяльності, перш за все вимагає професійної компетентності майбутнього фахівця. Важлива роль у формуванні професійної компетентності, а це гармонійно розвинена особистості, яка добре володіє гуманітарними аспектами своєї професійної діяльності, приділяється саме гуманітарним дисциплі-

нам. Головне завдання освіти сьогодні – навчити молодь творчо і плідно взаємодіяти із суспільством і в такий спосіб досягати статусу повноправних і компетентних громадян, послідовно та поетапно створювати умови для набуття студентами необхідних компетентностей.

Диригентська професія багатогранна, тому вимагає комплексного підходу до формування у студентів диригентських навичок і умінь, що передбачає широке використання різних методів навчання: вербальних, наочних, практичних, репродуктивних, проблемних.

Поняття «компетентність» на теперішній час співвідноситься з метою та результатом сучасної професійної освіти, яка стала не лише актуальною теоретичною проблемою, а й предметом розробок відповідних норм та вимог до освітньо-професійних програм. Компетентнісний підхід повинен бути більш орієнтованим на кінцевий результат навчання, в основі якого лежить можливість змістити акценти в освітньому процесі зі здобуття певної сукупності знань на здатність виконувати певні функції, використовуючи ці знання, на розвиток особистості, яка зможе вирішити дану проблему.

О. Олексюк зазначає, що «...сучасна наука намагається переосмислити мозаїку підходів до педагогічного процесу як соціокультурного феномена. Багатовимірність і нескінченна складність сучасного педагогічного процесу вимагає переходу до принципово нової парадигми мислення» [3, с.11], з чим ми повністю погоджуємося.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що проблематика професійної майстерності у сфері музичного виконавства та педагогіки різносторонньо відображений у дослідженнях українських науковців, таких як: В. Білоус, В. Гусака, М. Давидова, А. Козир, П. Ковалика, А. Мартинюка, Т. Пляченко, А. Растригіної, О. Рудницької, Н. Селезневої та багатьох інших. Ключові поняття, вимоги інтегрованих і спеціальних компетентностей особистості активно обговорюється у педагогічній науці, у працях Н. Попович, А. Растригіна, Я. Сверлюк та інших. Надалі проблематикою та головним завданням сучасної вищої мистецької освіти є виявлення якісних характеристик фахового музичного мислення у формуванні професійної компетентності майбутніх диригентів хору.

Метою статті є розкриття впливу гуманітарних дисциплін на формування професійної компетентності майбутнього диригента хору.

Виклад основного матеріалу. На теперішній час важливо бути не лише кваліфікованим фахівцем, але й всебічно обізнаним, компетентним, володіти не лише певними знаннями, уміннями та навичками, необхідними для творчої професійної діяльності, а й уміти реалізувати їх у своїй роботі. Формування професійної компетентності майбутнього диригента хору є неодмінною складовою фахівця, яка проявляється у високому рівні інтелектуального розвитку, психологічній зрілості, готовності до альтернативного виконання творчих завдань високого рівня складності, що забезпечує успіх та продуктивний стабільний результат фахової діяльності особистості у певній професійній галузі.

Проблема підготовки студентів мистецьких спеціалізацій, зокрема на основі особистісно орієнтованого підходу, є на сьогодні провідною і потребує опрацювання таких технологій, які б підвищили ефективність формування особистісних якостей

студентів, тобто тих якостей, що є логічним результатом навчання. Це передбачає вивчення наступних аспектів проблеми: обґрунтування основних напрямків розвитку культури особистості засобами диригентсько-хорового мистецтва в умовах професійної освіти; розробка критеріїв педагогічної діагностики ефективності застосування особистісно орієнтованих технологій навчання у процесі диригентсько-хорової підготовки. Відповідно до зазначених напрямків ми робимо спробу розробити методику застосування особистісно орієнтованих технологій навчання як основу розвитку індивідуальних якостей студентів [8, с. 5].

У своїй науковій праці А. Растригіна наголошує, що «комплекс фахових компетенцій, що отримується студентом в процесі вивчення хорового диригування, забезпечує якість його професійної підготовленості й складає основу професіоналізму» [5, с. 11]. Зацікавленість науковців до професії вчителя музики звертає увагу вчених і практиків на посилення технологічного аспекту підготовки майбутнього фахівця, на накопичену сучасною школою палітру освітніх технологій, напрацьовані підходи до гуманізації педагогічної взаємодії педагога з колективом у цілому. На сьогоднішній день ідея особистісно-орієнтованої педагогічної музичної освіти активно прогресує. Актуальність проблеми посилюється у зв'язку з тим, що в рамках концептуальних підходів здійснюються спроби створення умов персоніфікації спеціальної підготовки майбутніх фахівців-музикантів.

Основним завданням формуванню професійної компетентності майбутнього диригента хору шляхом вивчення гуманітарних дисциплін є перевірка умов забезпечення наступності змісту педагогічної освіти на основі розвитку особистості майбутнього диригента. З цієї метою досліджувався вплив таких системних факторів та провідних принципів: принцип єдності фундаменталізації та професіоналізації, принцип культуроформуючого змістового узагальнення, технології діяльної організації педагогічної освіти. Принцип єдності фундаменталізації та професіоналізації означає одночасне використання системної логіки представлених знань як щодо постійного «ядра» змісту освіти та професійно-педагогічних завдань як мінлива «оболонка»; принцип культуроформуючого змістового узагальнення показує головний напрям у розташуванні навчального матеріалу – від абстрактного до конкретного; принцип діяльного підходу означає розвиток педагогічної діяльності через окремі її компоненти та дії у кожній дидактичній одиниці змісту музичної педагогічної освіти. Особливе місце відведено структуруванню навчального матеріалу на основі принципу змістового узагальнення, єдності фундаменталізації та професіоналізації відповідно до логікою сходження від абстрактного до конкретного.

В. Ягупов, В. Свистун розглядають фахову компетентність диригента-хормейстера як складне, інтегральне, динамічне за своєю структурою утворення, яке може модифікувати відповідно до змісту і рівня освіти [7, с. 6].

Гуманітарні дисципліни є засобом розвитку особистості, основою формування ключових компетенцій. Від ступеня формування ключових компетенцій майбутнього фахівця залежать творчі розв'язання суспільних та економічних проблем.

Гуманітарні дисципліни мають величезний спектр форм і методів пізнавальної діяльності, необхідних для формування професійної мобільності майбутнього диригента хору. Особливість гуманітарних наук у тому, що методи, прийоми та форми навчання, що зустрічаються в них, не просто мають право на існування, але і є природною необхідністю навчального процесу, а нові методи, що з'являються, не виключають, не підміняють, не витісняють, а лише доповнюють існуючі. Серед методів навчання, які застосовуються під час вивчення гуманітарних дисциплін, найбільш актуальними для процесу формування професійної мобільності є такі: діалогічний, дослідницький, програмований, а також методи дискусії та гри. При відборі змісту необхідно враховувати наступні фактори: соціокультурне оточення студентів (етнічний і конфесійний склад, настанови й упередження, що панують в оточенні; індивідуальні інтереси студентів до проблеми полікультурного суспільства та окремих соціокультурних груп); етнічні й соціально-економічні особливості регіону; соціокультурне становище в регіоні, країні, світі (процеси зближення країн, етнічних і конфесійних груп, розвиток конфліктів та їх причини, культурну експансію й формування націоналізму тощо); методологічні, методичні й особистісні можливості викладачів.

Базова мета підготовки за спеціальністю «Музичне мистецтво»: «...підготовка високопрофесійних фахівців, які володіють навичками концертно-виконавської, композиторської, диригентської, музикознавчої, дослідницької, педагогічної, звукорежисерської, менеджерської діяльності у сфері музичного мистецтва» [4, с. 3], де власне наголошується «високопрофесійних фахівців», а це досягається саме за допомогою гуманітарної складової освітньо-професійних програм. У музиканта будь-якої музичної спеціалізації осягнення художнього твору відбувається одночасно з репетиційним процесом, на відміну від диригента, у якого досить довгий шлях роботи з партитурою до зустрічі з хором колективом. Хорова партитура – це не просто схема чи літературний текст, а сама музика, яка повинна ожити у владних рухах виконавця.

Вплив гуманітарних дисциплін має вплив і на музичну культуру, що є частиною художньої культури даного суспільства в певний конкретно-

історичний момент його розвитку і являє собою "сукупність накопичених суспільством цінностей музичного мистецтва, а також діяльність людей і відповідних установ з виробництва, збереження, розподілу й споживання цих цінностей.

На думку О. Козій, формування професійних навичок майбутніх учителів музики у процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін передбачає: розвиток художньо-образного мислення студентів, інтерес та готовність до публічного виконання хорових творів із колективом; здійснення вокально-хорової діяльності в комплексі теоретичних і практичних знань, умінь та навичок, а також володіння методикою розучування музичних творів із хором колективом. Знання різнопланового вокально-хорового репертуару та професійне володіння диригентсько-хоровою технікою, вміння розвивати образно-емоційний зміст твору, відчуття музичної фактури та вміння цілісно відчувати драматургію твору, самостійна робота над ним тощо [1, с. 67]. У формуванні диригентів-хормейстерів, прищепленні їм диригентсько-хормейстерських навичок і вмінь, насамперед, варто враховувати два основних взаємопов'язаних напрямки: диригентсько-виконавський і хормейстерський (навчання навичок, способів і прийомів репетиційної роботи з хором).

У Концепціях роботи кафедр хорового диригування вищих музичних закладів освіти у формуванні спеціальних (фахових) компетентностей виокремлюється: здатність використовувати професійні знання, навички у процесі виконавської та музично-педагогічної діяльності; здатність розвивати власну співацьку культуру та здійснювати диригентсько-хорову діяльність, розуміти основні шляхи інтерпретації художнього образу; здатність збирати, аналізувати, синтезувати інформацію та застосовувати її в процесі практичної діяльності, розвивати почуття художньої форми, логіки музичної композиції різних епох, напрямів, жанрів, стилів; здатність застосовувати сучасні технології і методики навчання, вміння організувати пошукову, науково-дослідницьку діяльність, здатність використовувати широкий спектр міждисциплінарних зв'язків; здатність усвідомлювати художньо-естетичну, арттерапевтичну природу музичного мистецтва; вміння організувати факультативну художньо-естетичну діяльність; здатність свідомо поєднувати інновації з усталеними вітчизняними та світовими традиціями музичного мистецтва тощо.

Ми погоджуємося з думкою професора А. В. Козир: «Діяльність професіонала-майстра визначає: професійна спрямованість, індивідуально-творчий характер, оптимальність у виборі засобів. Процес оволодіння основами майстерності передбачає чітке уявлення мети кожного конкретного заняття, оптимальне визначення завдань, творчий пошук ефективних шляхів,

форм, методів та засобів їх вирішення. При цьому важливим є чітке визначення співвідношення основної мети діяльності з постійним вирішенням конкретних технічних завдань» [2, с. 29]. Підтвердженням цього є твердження О. Рудницької, що навчання і виховання відрізняються одне від одного змістом якостей, які розвиваються у педагогічному процесі: «У процесі навчання переважає розвиток розумових якостей (логічність і гнучкість мислення, пам'ять, допитливість, ерудиція і т. д.), а у процесі виховання – якостей, котрі пов'язані зі сферою почуттів (трудових, моральних, естетичних, художніх, фізичних)» [6, с. 20].

Висновки. Отже, безпосереднім, дієвим та результативним методом формування професійної компетентності майбутнього диригента хору, впровадження методів розв'язання музичних задач є вивчення гуманітарних дисциплін, які формують становлення умінь самостійного осмислення та художньої інтерпретації музичних творів, розвитку творчо-пізнавальної самостійності, індивідуальних характеристик і типів фахового музичного мислення майбутніх диригентів хору. Більш розширений спектр вивчення гуманітарних дисциплін (із додаванням вибірко-вих дисциплін творчого характеру) слугує ключовою складовою у фаховій підготовці майбутнього диригенту хору у мистецьких вищих навчальних закладах та набуває важливого значення та становить основу професійної компетентності майбутніх фахівців у музичній галузі. Подальші наукові розвідки у цьому напрямку ми вбачаємо у більш детальному вивченні окремих методоло-

гічних підходів в організації навчально-виховного процесу з підготовки майбутніх фахівців музичного мистецтва.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Козій О. Методика формування образно-інтонаційних навичок студентів педагогічних коледжів у процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін : монографія. Умань. 2016. 160 с.
2. Козир А. Професійна майстерність вчителя музики: структура та зміст. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: «Педагогіка». Вип. 1. Тернопіль : ТНПУ, 2005. С. 28–35.
3. Олексюк О. Музична педагогіка. Київ, 2013. 248 с.
4. Пляченко Т. Системно-синергетичні особливості оркестрово-ансамблевої підготовки майбутнього вчителя музики. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. № 1-2. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2012. С. 138–142.
5. Растригіна А. Формування фахових компетенцій у класі хорового диригування як основа професіоналізму майбутнього педагога музиканта. *Молодь і ринок*. № 10 (93), 2012. С. 11–14.
6. Рудницька О. Педагогіка: загальна та мистецька: навч. посібник. К., 2002. 269 с.
7. Ягупов В., Свистун В. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти. *Наукові записки НаУКМА. Серія «Педагогічні психологічні науки та соціальна робота»*. 2007. Т. 71. С. 3-8.
8. Цюряк І. О., Особистісний підхід у диригентсько-хоровій підготовці майбутнього вчителя музики. Методичні рекомендації. Видавництво Житомирського державного університету імені Івана Франка. Житомир. 2008 URL: <http://eprints.zu.edu.ua/8310/1/8.pdf>